

УДК 811.161.3'37

**ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ З НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЙ СЕМАНТЫКАЙ
У ШКОЛЬНЫХ ПАДРУЧНІКАХ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ****Н. П. Пятрова**

аспірант кафедры беларускай мовы УА «МагДУ імя А. А. Куляшова».

Навуковы кіраўнік: кандыдат філалагічных навук, дацэнт,

дацэнт кафедры германа-раманскай філалогіі УА «МагДУ імя А. А. Куляшова»

С. Ф. Іванова

У артыкуле разглядаецца праблема адлюстравання нацыянальна-культурнай семантыкі беларускай фразеалогіі ў навукова-метадычнай і вучэбнай літаратуры. Прааналізаваны колькасны і якасны склад фразеалагізмаў падручнікаў па беларускай мове, зацверджаных Міністэрствам адукацыі РБ для выкарыстання ў школьных бібліятэчных фондах устаноў II і III ступені агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання. Абгрунтавана неабходнасць складання спецыяльнага лінгвакраіназнаўчага слоўніка беларускіх фразеалагізмаў для школьнікаў.

Уводзіны

Погляд на беларускую мову як вучэбны прадмет у апошні час быў значна пераасэнсаваны. Па-першае, спецыфіка сучаснай сітуацыі беларуска-рускага двухмоўя ў Беларусі прывяла да ўсведамлення таго факта, што большасць школьнікаў вывучаюць сваю нацыянальную мову як другую, у спецыяльна арганізаваным адукацыйным асяроддзі [1, 15], [2, 22]. Па-другое, у апошнія дзесяцігоддзі ў методыцы выкладання беларускай мовы адбыўся пераход ад лінгвацэнтрычнай да антрапацэнтрычнай канцэпцыі навучання, які быў тэарэтычна і метадычна абгрунтаваны М. Г. Яленскім у 1997 г. у выданні “Асобасны падыход у методыцы навучання беларускай мове” [2]. Асобая ўвага ў гэтай канцэпцыі надаецца пераносу акцэнтаў з акадэмічных дасягненняў на асобу чалавека, на развіццё яго індывідуальных моўных здольнасцей, засваенне праз мову нацыянальнай культуры, сацыяльна-культурнага вопыту грамадства, этнічнае самаўсведамленне.

Асэнсаванне непарыўнай сувязі мовы і нацыянальнай культуры спрыяла ўключэнню этнакультурнай кампетэнцыі ў лік асноўных стратэгічных мэт адукацыі і найважнейшых катэгорый лінгвадыдактыкі. Прынцып уліку фактару бікультурнага развіцця асобы называецца ў якасці аднаго з асноўных пры засваенні школьнікамі беларускай мовы як другой [3, 74]. Дзеля развіцця асобы і адраджэння нацыянальнай культуры неабходным з’яўляецца і прынцып скіраванасці навучання на этнакультурнае асэнсаванне беларускай мовы.

Найнавейшыя дасягненні лінгвадыдактыкі патрабуюць уключыць у лік асноўных стратэгічных мэт моўнай адукацыі этнакультурнае выхаванне сродкамі вучэбнага прадмета [3, 5]. Прынцып апоры на этнакультуру ўваходзіць у лік асноўных прынцыпаў навучання беларускай мове [4, 12]. У сучаснай лінгваметодыцы вывучэнне мовы ў кантэксце культуры народа называюць лінгвакультуралагічным падыходам [1, 14].

Канцэпцыя вучэбнага прадмета “Беларуская мова” (№ 675 ад 29.05.2009) прадугледжвае рэалізацыю не толькі сістэмна-функцыянальнага і камунікатыўна-дзеяснага, але і лінгвакультуралагічнага падыходаў пры выкладанні ўсіх тэм і раздзелаў. Фарміраванне лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі з’яўляецца адной з галоўных задач навучання беларускай мове на II і III ступенях агульнай сярэдняй адукацыі. У сувязі з гэтым у курс беларускай мовы паслядоўна ўводзіцца нацыянальна-культурны кампанент, што патрабуе спецыяльнай увагі да вывучэння нацыянальна маркіраваных моўных адзінак – культурна афарбаваных моўных сродкаў з “закадзіраваным” нацыянальным светабачаннем і светаўспрыманнем (назвы рэалій беларускага побыту, у якіх зафіксавана багацце і самабытнасць традыцыйнай беларускай культуры; безэквівалентная лексіка; фразеалагізмы, уласныя імёны, прыказкі, прымаўкі; словы-сімвалы нацыянальнай культуры і інш.).

Для фарміравання і развіцця этнакультурнай кампетэнцыі школьнікаў у змесце адукацыі павінны быць прадстаўлены такія паняцці, як “ментальныя каштоўнасці” (нацыянальна-культурна-псіхалагічныя каштоўнасці) і “этнасфера чалавека” (нацыянальна-культурнае асяроддзе чалавека) [3, 75].

Унікальная каштоўнасць фразеалагічнага фонду беларускай мовы для засваення нацыянальна-культурнага светапогляду беларускага народа праз навучанне мове тэарэтычна ўжо ацэнена [5]–[21]. Але на практыцы выкладання беларускай мовы ў школе эфектыўнасць вывучэння фразеалогіі ў лінгвакраізнаўчым аспекце залежыць ад распрацоўкі сістэмы ўрокаў самім настаўнікам, ад яго дасведчанасці і падрыхтаванасці. Для студэнтаў-філолагаў як будучых настаўнікаў беларускай мовы быў выдадзены дапаможнік В. А. Ляпчынскай “Сучасная беларуская мова: фразеалогія” [22], у якім адлюстравана скіраваная акцэнтаў пры навучанні фразеалогіі ў культуралагічны бок, на высвятленне і пазнанне фактаў гісторыі, культуры народаў, адлюстраваных у фразеалагічных адзінках. Метадычныя рэкамендацыі настаўнікам па рэалізацыі лінгвакультуралагічнага падыходу пры вывучэнні фразеалогіі і іншых тэм усё часцей з’яўляюцца і на старонках метадычных часопісаў [13], [23]–[25]. Аднак усё гэта не можа кампенсаваць адсутнасць сістэмы адбору беларускіх фразеалагізмаў з выразнай нацыянальна-культурнай семантыкай для ўключэння ў школьныя падручнікі па беларускай мове. Надзвычай актуальным у гэтых умовах з’яўляецца апісанне нацыянальна-культурнай семантыкі беларускіх фразеалагізмаў як у тэарэтычным, так і ў лінгвадыдактычным аспектах.

Мэтай артыкула з’яўляецца агляд праблемы адлюстравання нацыянальна-культурнай семантыкі ФА ў навукова-метадычнай і вучэбнай літаратуры, прапанова шляхоў яе вырашэння.

Фактычны матэрыял для аналізу – уся фразеалогія падручнікаў па беларускай мове (з 5 па 11 класы), зацверджаных Міністэрствам адукацыі РБ для выкарыстання ў школьных бібліятэчных фондах устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання (гл. скарачэнні) [26].

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

Агульная колькасць фразеалагічных адзінак (ФА) у гэтых падручніках складае не менш 242, якія сустракаюцца не менш за 320 разоў (гл. табліцу). Паводле меркаванняў метадыстаў, у актыўны слоўнік вучня павінна ўваходзіць не менш за 375 ФА [4, 109], што лічыцца адносна невялікай колькасцю. Параўнайце з колькасцю ФА у слоўніках: “Слоўнік фразеалагізмаў” І. Я. Лепешава у 2 т. (2008) – каля 7 тыс., “Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў” І. Я. Лепешава (2004) – каля 1750 ФА.

Найбольш часта (4–5 разоў) сустракаюцца наступныя ФА:

склаўшы рукі [БМ 7, 71 і 156], [БМ 8, 233 і 235], [БМ 10, 200];
час ад часу [БМ 7, 123], [БМ 9, 39 і 244], [БМ 11, 146 і 167];
як з вядра [БМ 8, 104 і 260], [БМ 9, 116], [БМ 10, 221], [БМ 11, 69];
бабіна лета [БМ 6, 215], [БМ 9, 15], [БМ 10, 45], [БМ 11, 179];
кот наплакаў [БМ 5–2, 96 і 99], [БМ 7, 110], [БМ 8, 104];
нага за нагу [БМ 5–1, 26], [БМ 5–2, 95], [БМ 6, 270], [БМ 8, 104];
не зводзіць вачэй [БМ 8, 75], [БМ 10, 102–103], [БМ 11, 61];
спакон веку (вякоў) [БМ 7, 96, 110 і 143]; [БМ 9, 224].

Паводле стылістычнай прыналежнасці фразеалагізмы вышэйназваных школьных падручнікаў складаюць такія групы: кніжныя – 5 ФА, размоўныя – 175 ФА, прастамоўныя – 16 ФА, функцыянальна не замацаваныя – 35 ФА; сярод усіх гэтых груп – 68 ФА з яркай экспрэсіўна-ацэначнай афарбоўкай.

Аналіз фразеалагізмаў школьных падручнікаў паводле паходжання паказаў, што сярод 242 ФА толькі 17 – уласна беларускія, 55 ФА – агульныя з іншымі (рус., укр., польск.) мовамі, 34 ФА – калькі, паўкалькі і запазычаныя [27]. Параўнайце колькасць ФА ў “Этымалагічным слоўніку фразеалагізмаў” І. Я. Лепешава (2004): усяго ФА з этымалагічнымі каментарыямі – каля 1750, сярод якіх – каля уласна беларускіх фразеалагізмаў 300.

Для ўключэння ў падручнікі нацыянальна-культурнага кампанента іх аўтары найбольш актыўна выкарыстоўваюць тэксты. Гэта тэксты і вершы пра беларускую нацыянальную мову і культуру [БМ 5–2, 139], [БМ 6, 3–4, 14, 18, 120, 278], [БМ 7, 28, 101, 17], [БМ 8, 5–9, 152–153, 158–159, 170–173], [БМ 9, 45–46, 67, 238–239, 244–246, 254–255], [БМ 10, 3–4, 61, 84, 92, 174–175, 243–244], [БМ 11, 8–9, 165]; пра рэаліі сялянскага побыту [БМ 6, 186], [БМ 7, 87, 140, 142–143, 154], [БМ 10, 31, 165], [БМ 11, с. 229]; пра адметныя рысы беларускага народа [БМ 6, 41–42], [БМ 9, 56], [БМ 10, 165], пра сімвалы беларускай культуры [БМ 6, 104], [БМ 10, 167–168], [БМ 11, 39–40], пра вераванні, абрады і святы нашых продкаў [БМ 7, 108–109, 148, 162, 172], [БМ 10, 154–155], [БМ 11, 185–187] і на г. п. [БМ 7, 193, 75], [БМ 9, 95–96], [БМ 10, 95, 118, 135, 141], [БМ 11, 153–154].

Табліца – Адлюстраванне нацыянальна-культурнай семантыкі беларускіх фразеалагізмаў у школьных падручніках па беларускай мове (5–11 класы)

Падручнік	Агульная колькасць ФА	Колькі разоў ФА сустракаюцца	Звернута ўвага на ФА	Не звернута ўвага на ФА	Паходжанне ФА			ФА з этымалагічным каментарыем	Найўнасць нацыянальна-культурнага кантэкста
					Уласна беларускія ФА	Агульныя з іншымі мовамі і крылатыя	Калькі, паўкалькі, запозычаны		
БМ 5	62	66	50	12	5	18	11	4	–
БМ 6	33	34	23	10	3	5	3	–	3
БМ 7	47	50	41	6	5	16	5	4	1
БМ 8	75	89	67	8	2	18	9	1	–
БМ 9	24	25	8	16	1	6	2	–	–
БМ 10	36	37	26	10	5	7	6	2	2
БМ 11	20	21	8	12	1	5	3	1	1
Усяго:	297 (з улікам паўтораў)	322							
5–11	242 (без паўтораў)	322	223	74	17	55	34	12	7

Тэксты пра народнае свята памінання продкаў Дзяды, змешчаныя ў практыкаваннях падручнікаў, характарызуюцца несумненным нацыянальна-культурным кантэкстам [БМ 6, 255–256], [БМ 9, 170–171], [БМ 10, 151]. Але толькі адзін, тэкст практыкавання № 160 (аўтар тэксту – У. Коваль) [БМ 9, 170–171], мае безумоўную лінгвакраіназнаўчую каштоўнасць: тут не толькі згадваецца памінальнае свята, але і сувязь самога слова “дзяды” са старажытным культурам памінання прадкаў, з іншымі словамі, вераваннямі, светаўспрыманнем нашых продкаў.

Успамін пра Дзяды – ‘дні ўшанавання нябожчыкаў у беларусаў’, а таксама ‘рытуальны абед або вячэра, якія наладжваюцца ў гэтыя дні’ – беларускі народ захаваў не толькі ў такой намінальнай адзінцы, як слова “дзяды”, але і ў іншых адзінках беларускай мовы. Напрыклад:

– прыказка *Не заўсягды, як на Дзяды, а працы, як у нядзелю* са значэннем ‘Жыццё не можа складацца заўсёды толькі з адных свят’ – *Гаворыцца, калі хто-н. імкнецца пражыць лёгка і мець усё, што яму патрэбна, не працуючы, або калі так не атрымліваецца* [28, 101–102]: *Хоць меў Сцёпка Тацок траціну зямлі, і то зямлі добрай, меў жонку – Тацяну, да ўсяго дасужую, меў трох сыноў, з-паміж каторых старшыя два былі ўжо ладнымі падручкамі і зараблялі не толькі на сябе, але і на хату, а ўсе ж ткі ў хаце жылося несамавіта: штодзённы недастатак! Нажывуць круп – заўжкі няма; згарусіць заўжкі – якраз крупы скончыліся; і так усяж! Праўду кажучы, найбольш вінават быў у гэтай бядзе сам Сцёпка: хоць любіў, каб яды было, як на дзяды, але хацеў, каб работы было, як у нядзелю. Людзі ўжо направаюцца, па колькі-то пракосаў пройдуць, а Сцёпка ўсё яшчэ соўгаецца ад хаты да хаты па вёсцы: то з адным пастаіць, пагутарыць, то з другім за глупства завядзецца, – пасварыцца, – глядзі – ужо і паўдня блізка, і, хоць як ні кідалася Сцёпкава Тацяна, нічога не памагала: жылося, як той казаў, дрэнна (Ядвігін Ш. Зарабіў);*

– фразеалагізм *як на Дзяды* са значэннем ‘выдатна, уволю (наесціся, пад’есці)’ і ‘вельмі многа (пра яду)’ [27, 433]: [Скіба:] *Ну як, таварыш Бадзь, накармілі вас? [Дзед Бадзь:] Дзякую. Наеўся як на дзяды* (К. Крапіва. Партызаны). На дзяды гатавалася сем — дзесьць страў (куцыя, бліны, клёцкі, яечня, мяса і інш.). Пасля малення гаспадар выходзіў з хаты і заклікаў на вячэру «дзядоў»-нябожчыкаў. Сям’я ела з перапынкамі, кладучы час ад часу лыжкі на стол, каб імі сімвалічна маглі пакарыстацца «дзяды». На іх долю яшчэ адлівалі і адкладвалі ад кожнай стравы у асобны посуд. Пасля вячэры не прыбіралі са стала: пакідалі нібыта для нябожчыкаў.

На жаль, фразеалагізм *як на Дзяды* ні разу не сустракаецца ў школьных падручніках пра беларускай мове II і III ступені агульнай сярэдняй адукацыі, а прыказка *Не заўсягды, як на Дзяды, а працы, як у нядзелю* згадваецца толькі аднойчы [БМ 10, 109], і то ў нейкім скарочаным варыянце: *Не заўсягды, як на Дзяды.*

Тэкст практыкавання № 213 (паводле Т.Валодзінай), прысвечаны значэнню рэшата ў духоўнай культуры славян [БМ 10, 155–156], таксама мае вялікую лінгвакраіназнаўчую каштоўнасць. Прыпадабненне рэшата да неба, паводле меркаванняў нашых продкаў, мела вялікае значэнне, што адлюстравана ў такіх фразеалагізмах:

– *(лье) як з вядра* са значэннем ‘моцным струменем, суцэльным патокам (аб праліўным дажджы)’: беларусы меркавалі, што дождж прасейваецца праз хмары, як мука праз сіта. Калі сіта (хмара) парвецца, дождж *лье як з вядра*. У сувязі з гэтым праліванне вады праз рэшата мела на мэце выклікаць дождж, а перавернутае сіта спрыяла заканэнню дажджу;

– *цуда ў рэшаце* са значэннем ‘штосьці незвычайнае, неверагоднае’ [27, 402]: *Сам таварыш Вепручкоў Зябліку накланіўся? Можна рашыў, што большую пасаду яму адвалілі? Цуда ў рэшаце, ды і годзе!* (І. Аношкін. Не па Юрку шапка). Цудам у рэшаце народ дасціпна назваў шарлатанаў, якія варажылі на кірмашах Масквы ў XVI–XVII стст., насыпаўшы ў рэшата рознакаляровае зерне, імкненні зарабіць як мага болей грошай абяцалі слухачам бязбеднае жыццё і нечаканае багацце;

– *насіць ваду рэшатам (у рэшаце)* са значэннем ‘рабіць што-н. безвынікова, заведама ўпустую’ [27, 249–250]: *Кірыла прамаўчаў: лішне гаварыць – у рэшаце ваду насіць* (А. Асіпенка. Кірыла Уласік). Існуе старажытнае павер’е, паводле якога такая чудаўная магчымасць, як нашэнне вады ў рэшаце, давалася як узнагарода за цягліваасць. Падобны матыў ёсць і ў беларускіх казках, дзе насіць ваду ў рэшаце ўдаецца толькі бязвінным [БМ 10, 155].

Нацыянальна-культурны кантэкст прысутнічае і ў практыкаваннях, прысвечаных беларускай нацыянальнай спецыфіцы, што выяўляецца ў фанетычным складзе мовы [БМ 10, 91–93], у тэксце пра культуразнаўчую інфармацыю, якая зашыфравана ў народных танцах [БМ 10, 166–167], у практыкаваннях пра нацыянальны характары рускіх і беларусаў, адлюстраваныя ў прыказках [БМ 11, 108–109], у практыкаванні пра міжкультурны дыялог: стэрэатыпы ва ўспрыманні рускіх і амерыканцаў [БМ 11, 227–228], але матэрыялы гэтых практыкаванняў і тэкстаў маюць не аднолькавую лінгвакраіназнаўчую каштоўнасць.

Вывады

Такім чынам, нацыянальна-культурная семантыка беларускіх фразеалагізмаў у школьных падручніках па беларускай мове амаль не адлюстравана ні колькасна, ні якасна. Для ўключэння нацыянальна-культурнага кампанента ў падручнікі найбольш прадуктыўна выкарыстоўваюцца нацыянальна-маркіраваныя тэксты. Эфектыўнасць вывучэння фразеалогіі ў лінгвакраіназнаўчым аспекце залежыць у вялікай ступені ад наяўнасці ў настаўніка неабходных вучэбна-метадычных і дыдактычных матэрыялаў.

Цесная сувязь фразеалагізмаў з нацыянальнай культурай, гісторыяй і псіхалогіяй, пра якую сведчаць шматлікія прыклады, дазваляе разглядаць іх як каштоўны аб'ект лінгвакраіназнаўчага апісання беларускай мовы. Менавіта лінгвакраіназнаўчы аспект выкладання і вывучэння беларускай мовы як другой ва ўмовах білінгвізму дазваляе далучыць вучняў да асноўных каштоўнасцей беларускай нацыянальнай культуры праз вывучэнне нацыянальна-культурнай семантыкі моўных адзінак.

Усё гэта сведчыць пра неабходнасць складання спецыяльнага лінгвакраіназнаўчага слоўніка беларускіх фразеалагізмаў, асабліва ФА, якія сустракаюцца ў праграмных творах па беларускай мове для школьнікаў і патрабуюць спецыяльнага тлумачэння, калі большасць рускамоўных вучняў у школах Беларусі мала знаёмая з беларускай культурай.

Спіс умоўных абазначэнняў і скарачэнняў

БМ 5-1 – Беларуская мова : вучэб. дапам. для 5-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання : у 2 ч. / В. П. Красней [і інш.]. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2008. – Ч. 1. – 144 с. : іл.

БМ 5-2 – Беларуская мова : вучэб. дапам. для 5-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання : у 2 ч. / В. П. Красней [і інш.]. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2008. – Ч. 2. – 160 с. : іл.

БМ 6 – Красней, В. П. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 6-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / В. П. Красней, Я. М. Лаўрэль, С. Р. Рачэўскі. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2009. – 304 с. : іл.

БМ 7 – Валочка, Г. М. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 7-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / Г. М. Валочка, С. А. Язерская. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2009. – 256 с. : іл.

БМ 8 – Бадзевіч, З. І. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 8-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / З. І. Бадзевіч, І. М. Саматія. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2009. – 272 с. : іл.

БМ 9 – Гардзей, Н. М. Беларуская мова : вучэб. дапам. для 9-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / Н. М. Гардзей, П. Л. Навіцкі, З. М. Тамашэвіч ; пад рэд. Н. М. Гардзей. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2011. – 264 с.

БМ 10 – Беларуская мова : вучэб. дапам. для 10-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / Г. М. Валочка [і інш.]. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2009. – 256 с.

БМ 11 – Беларуская мова : вучэб. дапам. для 11-га кл. агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / Г. М. Валочка [і інш.]. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2010. – 256 с.

Літаратура

1. Мартынкевіч, С. В. Развіццё камунікатыўнай кампетэнцыі школьнікаў пры вывучэнні беларускай мовы (5–6 класы) : вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў агульнаадукац. устаноў з беларус. і рус. мовамі навучання / С. В. Мартынкевіч. – Мінск : выд. цэнтр БДУ, 2010. – 102 с.

2. Яленскі, М. Г. Асобны падыход у метадыцы навучання беларускай мове. Тэарэтыка-эксперыментальнае выданне / М. Г. Яленскі. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 1997. – 172 с.

3. Методыка выкладання беларускай мовы : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / М. Г. Яленскі [і інш.]; пад рэд. М. Г. Яленскага. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2007. – 448 с.

4. Ляшчынская, В. А. Методыка выкладання беларускай мовы : вучэб. дапам. / В. А. Ляшчынская, З. У. Шведава. – Мінск : РІВШ, 2007. – 252 с.

5. Аляхновіч, Ю. М. Тэмпаральная лексіка ў беларускіх і англійскіх фразеалагізмах (лінгвакультуралагічны аспект) : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.02.01 ; 10.02.04 / Ю. М. Аляхновіч ; Беларус. дзярж. ун-т. – Мінск, 2006. – 20 с.

6. Аляхновіч, М. М. Лінгвакразнаўства : вучэб.-метад. дапаможнік для студ. філал. фак-таў / М. М. Аляхновіч, Л. В. Леванцэвіч ; Брэсц. дзярж. ун-т імя А. С. Пушкіна. – Брэст : БрДУ, 2006. – 63 с.
7. Басава, Г. [І.] Лінгвакразнаўчы падыход у прэзентацыі беларускай фразеалогіі замежным студэнтам / Г. [І.] Басава // Роднае слова. – 2000. – № 5. – С. 34–35.
8. Басава, Г. І. Мова, літаратура, асоба ў аспекце лінгвакраізнаўства / Г. І. Басава // Традиционные и новаторские технологии в обучении языку как иностранному. – Минск, 2001. – С. 244–245.
9. Даніловіч, М. А. Лінгвістычнае кразнаўства Гродзеншчыны / М. А. Даніловіч. – Гродна : ГрДУ, 2008. – 228 с.
10. Зелянко, В. У. Навучанне беларускай мове: лінгвакультуралагічны падыход: 10–11 класы : вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў устаноў агульнай сярэд. адукац. з беларус. і рус. мовамі навучання / В. У. Зелянко. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2011. – 136 с.
11. Коваль, В. И. Восточнославянская этнофразеология. Деривация, семантика, происхождение / В. И. Коваль. – Гомель : ИММС НАНБ, 1998. – 213 с.
12. Коваль, В. И. Фразеология народной духовной культуры в деривационно-семантическом аспекте : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01, 10.02.02. / В. И. Коваль. – Минск, 1999. – 223 л.
13. Мурына, Л. А. Лінгвакультуралагічны падыход пры навучанні мовам у школе / Л. А. Мурына, Г. М. Валочка // Беларус. мова і літ. – 2006. – № 11. – С. 34–38.
14. Садоўская, А. Л. Беларуская этналінгвістыка ў кантэксце славістыкі / А. Л. Садоўская // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы. – Мінск : РІВШ, 2004. – Вып. 3 / пад рэд. А. Я. Міхневіча. – С. 94–102.
15. Садоўская, А. Л. Лінгвакультурны падыход да аналізу фразеалагічных рэсурсаў мовы / А. Л. Садоўская // Роднае слова. – 2008. – № 8. – С. 35–39.
16. Садоўская, А. Л. Нацыянальна-культурная спецыфіка фразеалагізмаў / А. Л. Садоўская // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы. – Мінск : РІВШ БДУ, 2003. – Вып. 4 / пад рэд. А. Я. Міхневіча. – С. 90–103.
17. Садоўская, А. Л. Нацыянальна-культурны кампанент беларускай фразеалогіі / А. Л. Садоўская // Роднае слова. – 2008. – № 2. – С. 42–46.
18. Садоўская, А. Л. Паняцце канатацыі ў сучаснай лінгвістыцы і яго роля ў плане вывучэння культурна-нацыянальнай спецыфікі фразеалагізмаў / А. Л. Садоўская // Роднае слова. – 2009. – № 1. – С. 45–49.
19. Садоўская, А. Л. Птушка ў фразеалогіі і народнай культуры беларусаў / А. Л. Садоўская // Роднае слова. – 2002. – № 12. – С. 70–72.
20. Садоўская, А. Л. Фразеалогія ў кантэксце культуры: сучасныя падыходы да вывучэння (этналінгвістычны) / А. Л. Садоўская // Роднае слова. – 2008. – № 4. – С. 35–39.
21. Садоўская, А. Л. Этналінгвістычны аспект у фразеалогіі / А. Л. Садоўская // Працы кафедры сучаснай беларускай мовы. – Мінск : РІВШ БДУ, 2003. – Вып. 2 / пад рэд. А. Я. Міхневіча. – С. 121–128.
22. Ляшчынская, В. А. Сучасная беларуская мова: фразеалогія : вучэб. дапам. / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2010. – 230 с.
23. Зелянко, В. У. Вывучэнне лексікі і фразеалогіі ў лінгвакультуралагічным аспекце / В. У. Зелянко // Роднае слова. – 2010. – № 1. – С. 57–60.
24. Зелянко, В. У. Вывучэнне марфалогіі ў лінгвакультуралагічным аспекце / В. У. Зелянко // Роднае слова. – 2010. – № 3. – С. 61–65.
25. Зелянко, В. У. Вывучэнне марфемнай будовы слова ў лінгвакультура-лагічным аспекце / В. У. Зелянко // Роднае слова. – 2010. – № 2. – С. 55–58.
26. Зборнік нарматыўных дакументаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, красавік 2011. – № 7. – 96 с.
27. Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І. Я. Лепешаў. – Мінск : БелЭн, 2004. – 448 с.
28. Іванова, С. [Ф.] Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў: лінгвакраізнаўчы дапаможнік / С. [Ф.] Іванова, Я. [Я.] Іваноў. – Мінск : Беларускі Фонд Сораса, 1997. – 262 с.

Summary

Valuable national cultural information having been preserved in phraseological units of the Belarusian language, the article deals with the problem of its presentation in actual textbooks for secondary schools. Quantitative and qualitative characteristics of their phraseological component have been analyzed. The necessity of creating a specialized dictionary of Belarusian phraseological units with national cultural semantics for secondary schools is proved.

Паступіў у рэдакцыю 22.12.12.